

מהם בכל המקרא רק בספר חגי 67, זכריה 68, דניאל 69, עזרא 70, אסתר 71, לפי שכל אלה בגולה היו, אך מצינו במקרא שנקראו בלשון אחר: ירח זיו 72, בירת האיתנים 73, ירח בול 74.

(ג) בעשור לחדש הזה ויקחו להם, יום שבת היה * ולפי שעשו בו ישראל מצוה ראשונה כגון מקח הפסח בעשור נקרא שבת הגדול 75. ויקחו להם איש שה, ע"י שמול טלה היה יראתם, ובגללו היו עובדים לצאן, אתם תקחו יראתם בידכם ולא תהיה בהם יכולת לעכב אתכם וילקו בחדש שמזלו טלה ולא יועיל להם. שה לבית אבות, אפילו אינם ממשפחה אחת 76 והם בבית אחד יקחו הם להם שה. שה לבית, למצוא יראתם בכל בית ובית.

(ד) תכופו על השה שנה הכתוב * עליו לפסלו אם שחטו שלא למנויו 77.

(ה) שה תמים, שלא יוכל היהודי לקחת בעל מום להשמט מן המצרי ולומר: אין זה ראוי לכם ואין להקפיד עליו שהרי הוא בעל מום ונקבה וזקן, לכך נאמר: תמים זכר בן שנה, שמיקרין אותו לעבודתם, אע"פ כן אין לירא מהם. כשתראו שאין יכולת בידם להציל יראתם מכם בעודכם בעיר, כ"ש כשתצאו מן העיר חוצה לא יוכלו להתזירכם. בן שנה בן שנתו *, והראיה מן הנשיאים דכתיב: כבש אחד בן שנתו 78, ובסוף כתיב: י"ב כבשים בני שנה *.

(ו) והיה לכם למשמרת, פרש"י: נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה. כדכתיב * ביחזקאל: ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי 79, ומתרגם יונתן: בדכא דמהולתא ארחם עלך ובדמא דפסחא אפרוק יתך. והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום, והא דאמרין במסכת עבודת כוכבים 80: אנו דפסלינן בדוקים שבעין בעינן ל' יום, דילמא הוא לידע בין מום קבוע למום עובר, והכא לידע * אם יש בו מום כלל. ד"א התם כשבא ליקח מן הא"י צריך שלשים יום אבל הכא שהיו מזומנים בידם לא בעינן רק ד' ימים. עד ארבעה עשר יום, כדי שיראו המצרים את יראתם קשורה

67 בספר חגי ליתא שם אחד מן החדשים. 68 זכרי' א, ז: שבט. — ז, א: כסלו.
69 בספר דניאל ליתא. 70 "עזרא", ע"פ כ"י, ובס"ש ליתא. — והנה בספר עזרא ליתא, אבל יתכן שכוון גם לספר נחמי', ונמצא ניסן (ב, א), אלול (ו, טו), כסלו (א, א).
71 אסתר ג, ז: ניסן. — ח, ט: סיון. — ב, טז: טבת. — ג, ז, ועוד: אדר. 72 מלכים"א ו, לו. 73 שם ח, ב. 74 שם ו, לח. 75 עיין ת"ש כרך יא, מילואים ו, שבת הגדול. 76 כן בבכור שור. 77 פסחים עח, ב. 78 במדבר ז, טו, ועוד.
79 יחזקאל טז, ו. 80 עבודה זרה ה, ב.

ובעבודתי (בכור שור). יום שבת היה, שהרי קי"ל דפסח מצרים בחמישי בשבת (שבת פז, ב) א"כ עשור שלו בשבת שלפניו היה. שנה הכתוב, במסכת נפשות... תכוסו על השה. בן שנתו, תוך שנתו. שנים עשר כבשים בני שנה, במדבר ז, פז. הרי שאין הפרש בין לשון "בן שנה" ו"בן שנתו", דשניהם תוך שנתו משמע. והוא כפירוש ראב"ע. כדכתיב ביחזקאל וכו', הוא לשון רבינו שמביא ראיה לדברי רש"י. וברש"י מביא ראיה: "שנאמר מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז, ו), בשני דמים וכו'". ורבינו מביא ראיה מחלק השני של פסוק זה ומתרגומו של יונתן. והכא לידע וכו', אבל הכא בקור מום בעלמא (לשון המושב

בבשת ובזוי בבתי היהודים, וישמעוה צועקת ואין מושיע לה, וראיה לדבר: שהרי כאן כתיב: לחדש הזה, ללמדך שמצוה זאת לא נהגה רק לאותו פסח. ושחטו אותו, בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים: מחלליה מות יומת⁸¹, בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח⁸². ושחטו אותו, כנגד שאמר משה: הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו⁸³, אמר לו הקב"ה כך. ושחטו אותו, הפסח אינו טעון נסכים⁸⁴, ולא סמיכה⁸⁵ ולא תנופה חי ושחוט⁸⁶. ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, שלא יוכל שום יהודי להטיל על חברו הדבר לומר: לא עשיתי אני זאת אלא אחר עשה הדבר כי כולם יהיו שותפין בדבר. בין הערבים, בשעת אסיפת העם כשפועלים באין ממלאכתן.

(ז) ולקחו מן הדם ונתנו, על ידי טבילת אזוב, כמו שפירש משה לישראל⁸⁷, ומה שקצרה פרשה זו פירשה פרשה שנייה. על שתי המוזות, משני צדדי הפתח. על המשקף, לשון: וישקף*, הוא עבר הפתח הנשקף למעלה. וכל זאת, שמא לא יוכלו כולם* לבא בשעת שחיטה עכשו יראו כולם את דם יראתם נתון שם לבזיון. ד"א כדי שיהיה הדם כמין ח' להגין על הפתח לבלתי נתון בה את המשחית לבא, ואות חיים* הוא. על הכתים, בבתיים, דוגמא: על צבאותם⁸⁸, על חרבך תחיה⁸⁹.

(ח) ואכלו את הבשר בלילה, בשעה שכל בני אדם מצויין בבתיהם. בלילה הזה, בליל ט"ו בניסן, שהוא אותו ליל עצמו של ראש חדש שאני גזבר עמך עכשיו. צלי אש, שיהא ריחו הולך ונודף בחוטמן של מצרים וידעו שאתם אוכלים את יראתם. על מרורים, עם מרורים יאכלוהו. כל זה דרך בזיון שיאכלוהו עם דבר רע ומר ולא עם דבר חשוב ומתוק.

(ט) אל תאכלו ממנו נא, אם מצרי יבא בבתיכם בעת צלייתו, אל תסלקוהו מן האש לומר: צלוי יפה, ועדיין הוא נא, וכל כך תאמרו מתוך יראה לכך נאמר כך שלא תיראו מהם⁹⁰. ובשל מבושל וגו', לפי פשוטו וי"ו דובשל יתרה*, וה"ק: בבקשה מכם אל תאכלוהו מבושל במים פן יהיה גראה דבר סתר, כי אם צלי אש בגלוי, נא, לשון בקשה. ראשו על כרעיו ועל קרבו, עם כרעיו ועם קרבו, דוגמא: על שדה

81 להלן לא, יד. 82 מכילתא פסחא פ"ה. 83 לעיל ח, ב. 84 מנחות צ, ב. 85 שם צב, א. 86 חי ושחוט, בס"ש רק: "חי". ועיין מנחות צד, ב, דיש תנופה בשחוטין. 87 להלן פסוק כב. 88 שם פסוק נא. פי' בצבאותם. 89 בראשית כז, מ: ועל חרבך תחיה. — פי' בחרבך. 90 ברבותינו בעה"ת ובתוספות מביאים פירוש זה בשם הראב"ע, ובראב"ע עה"ת ליתא.

במים, וע"כ שפירושו הוא: או בשל מבושל במים, ולמה לי הוי"ו. — ברם ממה שכתב רבינו להלן: "נא, לשון בקשה", נראה ברור שמפרש הכתוב בדרך סרסוהו ומפרשהו: "בבקשה אל תאכלו ממנו בשל מבושל במים" ולפי פירוש זה, ודאי שהוי"ו דובשל יתירא. — ולא ראיתי פירוש זה נזכר בין המפרשים.

זקנים). לשון וישקף אבימלך (בראשית כו, ה), הוא מפתן העליון הנראה לעין כל בכניסת הבית (רשב"ם). לא יוכלו כולם המצרים. ואות חיים הוא, כי החי"ת היא ראש האותיות של מלת חיים. וי"ו דובשל יתירה, אולי כוונתו דהיה מספיק בלי וי"ו, כי "נא" שאינו צלוי כל צרכו הרי הוא ענין אחר מבשל מבושל

הארץ יחשב⁹¹, האנשים על הנשים⁹², כלומר: אפילו בשעת צלייה כולו שלם, שיהיה נכר שהוא יראתם.

(י) ולא תותירו, שאם תותירו לא יהא גודע איזהו זמן קבועו. באש תשרפו, כל זה דרך בזיון.

(יא) ופכה תאכלו אותו וגו', כלומר דרך חול ובזיון, אבל לא כשאר קדשים שאוכלין אותן דרך כבוד. וי"מ מצות אכילתו על החפזון * ומצות, אואכלו * קאי, פירוש: גם יאכלו בלילה הזה מצות, והוא דרך מהירות. על מרורים יאכלוהו⁹³, יאכלו עמו עשב מר כדי שיהיה הכל נאכל בבת אחת: עבדות, הצלה, חירות. עשב מר זכר לזימרו⁹⁴, פסח זכר להצלה שבשעת המגפה פסח עליהם, מצות זכר לחירות שלא הספיק הבצק להחמיץ עד שנגאלו. אל תאכלו ממנו בא⁹⁵, שעל ידי כך נפשו של אדם קצה בו ומניחו ונמצא בא לידי נותר. ובשל מבושל במים⁹⁶, שאינו ממהר לבשל כל כך במים כמו באש, ועוד שע"י הבשול שבמים יש פירורין בבשר ובא לידי נותר, וכל כך מטעם חפזון. ד"א אל תאכלו ממנו מבושל במים אף על פי שכבר בשלו באש, שכן "ובשל" פירושו צלי אש, כמו: ויבשלו את הפסח*. כי אם צלי אש⁹⁵, ויתבשל מהר שאין באש חציצה בינו ובין האש, ולכך קורין אותו בלע"ז האט"א, לשון מהירות. חזר וכתב: כי אם צלי אש⁹⁵, להוציא כל משקין⁹⁶, ולהוציא מבושל בקדרה בלא משקין⁹⁷, וכולן בלאו הן, רק צלי אש לבדו. ולא דמי לאלמנה וגרושה וחללה זונה * כי אם בתולה, דאמרי⁹⁸: בעולה בעשה היא*, שהרי כתיב שם: את אלה לא יקח⁹⁹, ללמד שאין לאו רק למבוארים, והכא לא כתיב תאכלוהו*. ראשו על כרעיו ועל קרבן⁹⁵ יצלוהו כולו כאחת, ואם יעשה ממנו שני מיני מאכל אין זה דרך חפזון ושמא יבא לידי נותר. ולא תותירו ממנו עד בקר¹⁰⁰, אין דרך בני אדם שדעתם ללכת בדרך להותיר ליום המתרת. והנותר ממנו באש תשרפו¹⁰⁰, שהרי תלכו לדרככם ולא תאכלוהו, ואם יותר כלבים יאכלוהו או יושלך דרך בזיון, וזה דרך חול והוא בשר קדש. כאן¹⁰⁰ פרש"י: מה ת"ל "עד בקר" פעם שנייה*,

91 ויקרא כה, לא. פי' עם שדה הארץ יחשב. 92 להלן לה, כב. פי' עם הנשים.
93 לעיל פסוק ת. 94 שם א, יד. 95 לעיל פסוק ט. 96 במכילתא פסחא פ"ו דורש זה מבושל מבושל. וכן בפסחים מא, א. 97 פסחים מא, א: צלי קדר.
98 כתובות ל, א. 99 ויקרא כא, יב. 100 לעיל פסוק י.

על החפזון, כבני אדם שנחפזים ללכת לדרכם (בכור שור). אואכלו קאי, ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות וגו' (פסוק ח). כלומר שמצות אכילה בחפזון מוסבת לא רק על קרבן פסח אלא גם אמצות אכילת מצה ועל המרורים, כמו שמבאר גם שאר הדינים שבקרבן פסח על דרך חפזון. ויבשלו את הפסח באש כמשפט, דברי הימים-ב לה, יג. כמשפט, צלי אש (רש"י).

וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם וגו' (ויקרא כא, יב). בעולה בעשה היא, ואמאי נימא גם כאן שאם אכל נא או מבושל עובר בלאו וגם בעשה כי אם צלי אש. והכא לא כתיב תאכלוהו, כדאמר התם יקח, אלא הכא כתיב כי אם צלי אש, ולא כתיב כי אם צלי אש תאכלוהו. פעם שנייה, לשון הכתוב: ולא תותירו ממנו "עד בקר" והנותר ממנו "עד בקר"